

Неофемінітиви як одна з визначальних тенденцій у розвитку іменникового словотворення публіцистичного стилю сучасної української мови

TETIANA KHOMYCH

Narodowy Uniwersytet „Czernihowskie Kolegium” im. T. H. Szewczenki,
Czernihów, Ukraina
(T. H. Shevchenko National University „Chernihiv colehium”, Chernihiv,
Ukraine)

Neofeminitives as one of the defining trends
in the development of noun word formation
in the journalistic style of the modern Ukrainian language

Abstract

This article is a fragmentary study of neofeminitives word formation in modern Ukrainian-language discourse in general and its particular use in various functional styles such as conversational, artistic, journalistic, official-business, and scientific. The factual material was selected through continuous sampling and individual fixations from oral and written forms of the Ukrainian language: colloquial speech, Internet communications, media space, artistic and scientific works, official and business texts. The analysis of the normativity of using neofeminitives vocabulary in basic speech styles was examined. It has been found that innovative feminitives function in the journalistic discourse, which is under the influence of the "talking" trend, furthermore, neofeminitives are present in the artistic and informal domains and live alone mainly in the oral form of scientific and business communication.

Keywords: feminitive word, neofeminitive word, language norm, speech style, functional norm

Neofeminatywy jako jedna z wyznaczających tendencji rozwoju słowotwórstwa rzeczowników stylu publicystycznego współczesnego języka ukraińskiego

Streszczenie

Poniższy artykuł jest fragmentarycznym opracowaniem całościowego słowotwórstwa neofeminatywów we współczesnym dyskursie ukraińskim oraz w odrębnych funkcjonalnych stylach: potocznym, artystycznym, urzędowym, publicystycznym, naukowym. Materiał faktyczny został dobrany metodą doboru przypadkowego oraz na podstawie oddzielnych zapisów pisanego i mówionego języka ukraińskiego: mowy potocznej, komunikacji internetowej, języka mediów, utworów literackich, naukowych i urzędowych tekstów. Przeanalizowano problem normatywności wykorzystania neofeminatywów w podstawowych stylach językowych. Odkryto, że nowo utworzone feminatywy aktywnie funkcjonują w dyskursie publicystycznym, ponieważ istnieje tendencja do zbliżania się tego dyskursu do potocznego, ponadto są obecne w komunikacji nieformalnej oraz dyskursie artystycznym, są również używane pojedynczo w ustnej komunikacji naukowej i oficjalnej.

Słowa kluczowe: feminatyw, neofeminatyw, norma językowa, styl językowy, norma funkcjonalna.

Сьогодні українська держава зазнає перетворень у соціальній, економічній, політичній, культурній, науковій та інших галузях суспільного життя. Такі трансформації природно спричинюють зміни в мовній системі. На відміну від XX століття, коли українську лінгвальну структуру зсередини руйнувала московська, утручаючись у фонетичний, графічний, лексичний, синтаксичний строї, сторіччя XXI мало б підняти українську мову на найвищий щабель її розвитку.

Розвиток мовного континууму взалежнений двома впливовими процесами: демократизація суспільного життя, що спричинює нівелювання маркаційних ізоглос між функційними стилями мови, а також – глобалізаційні процеси, які реалізуються в посиленні чужомовного тиску, насамперед, на лексичну й словотвірну підсистему, що нерідко має деструктивні наслідки.

У сучасному соціумі тема вживання фемінативів зацікавлює багатьох. У пересічного мовлянина часто виникає запитання: чи

обирати кодифікований, звичний засіб, чи замість нього послуговуватися неолексею? Українське суспільство поляризує цю проблему, як ніяку іншу. Нерідко виникають дискусії, які, зазвичай, оприявлюють у соцмережах або медійному просторі. Зазначаємо, що полемічним питання вживання / невживання неофемінітивної лексики є насамперед для нелінгвістичної спільноти. Контекст окреслених проблем зумовлює **актуальність** цієї фрагментарної розвідки.

Метою пропонованої статті є з'ясування питання нормативності неофемінітивів у сучасному українськомовному дискурсі загалом і в окремих функційних стилях зокрема. **Предмет** огляду – фемінативна, зокрема неофемінітивна, лексика сучасної України, яка функціє в різних стилях мовлення, зокрема: розмовному, художньому, публіцистичному, офіційно-діловому та науковому. Ілюстративний (фактичний) **матеріал**, дібраний шляхом суцільної вибірки й окремих фіксацій із усної й письмової форм української мови (розмовне мовлення, інтернет-комунікації, медійна галузь, художні й наукові твори, тексти з офіційно-ділової ланки), становить понад тисячу одиниць, достатніх для внаочнення функційних слововживань.

Теоретичне опертя пропонованої розвідки становлять праці таких лінгвістів, як-от: Алли Архангельської (Архангельська, 2019), Марії Брус (Брус, 2019), Лариси Кислюк (Кислюк, 2017), Олександра Тараненка (2015), Світлани Семенюк (Семенюк, 2012), Анатолія Нелюби (Нелюба, 2007), Олександра Стишова (Стишов, 2003) та інших науковців.

Системний підхід до аналізу окресленої проблеми визначив **методологію** дослідження. Для наукової інтерпретації фактичного матеріалу використано такі лінгвістичні методи: синхронійно-описовий – для інтерпретації зв'язку досліджуваного мовного матеріалу з позамовними явищами, компонентного аналізу – для виокремлення складників лексичного значення досліджуваних одиниць, дистрибутивного аналізу – для окреслення значеннєвих планів фемінативних лексем, контекстуального аналізу – для вивчення функційних особливостей

неофемінітивів у писемному чи усному тексті, функційного аналізу – для репрезентації семантичних відтінків лексичного значення фемінізованих одиниць.

Неофемінітиви в художньому стилі

У системі сучасного українського літературного мовлення виокремлюють низку функційних стилів: науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, художній, розмовний, конфесійний. На думку Світлани Єрмоленко, кожен стиль мовлення має свої особливості, проте між стильовими різновидами української мови немає неперехідних меж: елементи одного стилю можуть “живити” інший функційний стиль (Єрмоленко, 2007, 675 – 676).

Початок третього тисячоліття позначений розвитком гендерних студій у багатьох галузях суспільного життя українців, зокрема й у мовленнєвому дискурсі, де науковці констатують так званий “фемінітивний вибух, який спостерігаємо впродовж двох десятиріч XXI ст.” (Баган, 2020, с. 154). Загальновідомим є факт про те, що мовленнєвий українськомовний контент 90-х років попереднього століття не ряснів фемінними новоутвореннями. Вони функціювали, здебільшого, у художніх текстах, виконуючи певну стилістичну (переважно емоційно-оцінну) роль, наприклад: ...*приїздили на чорних “волгах” гості й **гостесси*** (Малярчук, 2007, с.125); *Про кумпанію, яка складалась із п’яти панків та двох **панчих*** (Дереш, 2008, с.116); ...*крім його творців – чи як тут сказати, “**творкинь**”?* – *крім двох-трьох подружок, які його робили, більше ніхто про нього знати не мав права* (Забужко, 2009, с. 75); *І ця... клієнтка по закінченні розмови подзвонила **шефіні** і почала нести якусь дурню* (Покальчук, 2005, с. 200).

У XXI столітті українськомовний простір, ніби розпечена лава вулкану, заповнюють фемінітивні новотвори – впотужнюється моція, яка має демаскулітний характер: *Щось твоя **водійка** була зі мною не дуже м’якушною?* (Вайброу, 2018, с. 92); *Дівчатка спородили сніговика, а хлопчики – **сніговицю*** –

снігову дівицю (Хаткіна, 2004, с. 39); *Маленька гномочка* *вдягала зелену лісову шапочку і коричневу туніку* (Матюша, 2022, с.11); *Володарка лісу. Моя прабубуня – самоселка. Вона живе сама в селі Залісся* (Мамчич, 2016, с. 141) тощо.

В українській мові є низка слів, що номінують особу, граматично маркованих чоловічим родом, від яких неможливо утворити кореляти з формою жіночого роду, наприклад, *командарм, комбриг, бургомістр, єпископ, митрополит* тощо. Так само наявні лексеми, які функціують винятково у формі граматичного жіночого роду, наприклад, *сімнадцятка, роботяга, розумака, людина, дитина, особа, особистість* та інші. Якщо вправедливити мовну палітру номенів особи, очевидно має стати тенденція до формування щонайменше триелементної назви відповідно до чоловічої, жіночої та невизначеної статей, однак маскулінні новотвори є доволі поодиноким явищем у художній літературі, наприклад, *В номері вас уже чекає літня подружня пара – покоївка та покоюн* (Іздрік 2009, 176); *Будяки тепер стирчать / З колючками аж до п'ят. В чистім полі до весни / Колють сніг сперечуни* (Людкевич, 2005, с. 18); *Цей дощ, приблуда і сумний блукалець, / Вже тиждень в нас* (Людкевич, 2005, с. 6). Назв особи, які б співвідносилися з прономеном “воно”, у мовленнєвому українськомовному художньому дискурсі не спостережено.

Неофемінітиви в розмовному стилі

Окремим стилем літературної мови є розмовний, який має термінні відповідники в українській лінгвістиці, наприклад, “розмовно-побутовий” (Петро Дудик), “розмовна мова” (Світлана Єрмоленко). Цим “особливим різновидом літературної мови” послуговуються в щоденному неофіційному спілкуванні. Для нього властиве вживання розмовних слів, які протиставляються “стилістично нейтральній та книжній лексиці літературної мови своїм емоційно-експресивним забарвленням і функціонально-стильовим навантаженням” (Навальна, 2018, с. 14 – 15).

Іван Вихованець зазначає, що “особливо широко функціонують суфіксальні кореляти жіночого роду в розмовно-побутовому стилі, деякі з них навіть не зафіксовані словниками”, наприклад: **ветеринарка, диверсантка, диспетчерка, екскурсоводка, продюсерка, інтернетниця, коментаторка, словникарка, танкістка** тощо (Граматики, 2017, 142).

Розмовний стиль сьогодення послуговується переважно утрадиційненою фемінітивною лексикою. У таких випадках фемінітив, називаючи особу за її діяльністю, нарощує додаткову сему 'особа жіночої статі' без будь-якого конотативного доважка. Для мовця, який використовує фемінітив, стать особи має значення, а її інші елементи номінації, наприклад, ім'я, є, здебільшого, неважливими для комунікантів: *Я брала книгу в добрій бібліотекарки; Учителька домашнього завдання сьогодні не задавала; Це родичка мого чоловіка; Лікарка призначила мені антибіотики* тощо.

Емоційність, як найтипівіша ознака розмовного стилю, спричинює функціонування його кількох експресивних різновидів, якот: “спокійно-врівноважений, або нейтральний, ласкаво-інтимний, іронічний, гумористичний, емоційно-піднесений, офіційний” (Навальна, 2018, с. 25 – 26). У випадках, коли мовцеві необхідно не лише номінувати особу, а й емоційно її оцінити, продуктивними виявляються неофемінітиви, наприклад: *Ця вчительиця мене дістала; На конференції виступатиме наша філософеса; Начальниця забагато хоче; Моя сусідка – дегенератка; Педагогиня своєї дисертації не писала* тощо. Як бачимо, більшість неофемінітивів марковані конотативним доважком із негативною оцінністю. Павло Гриценко говорить про те, що “прикладом супергіперультрамегаполітизації є нав'язування моделі гендеризації мови. Це абсолютний ідіотизм наших **мініструльок, мініструньок** і інших тих, що буцімто **міністри**. (...) А якщо **міністр** «воно»?... Не кажемо «пішла подійти **бичиху**!»” (за: Хомич, 2021, с.184).

Гендерність як філософсько-суспільна ідеологія на сучасному етапі має значний “перекіс” у бік саме фемінізування мови, хоча

людство не обмежується виокремленням лише двох статей – чоловічої та жіночої. Алла Архангельська, яка здійснила соціолінгвістичне дослідження фемінізації мовної свідомості сучасних українців і проанкетувала 1256 респондентів, з'ясувала, що троє осіб не зарахували себе ні до чоловічої, ані до жіночої статі (Архангельська, 2019, с. 203 – 204). Отож, у розмовному мовленні “наявна велика кількість експресивних та емоційно-оцінних слів (часто із суфіксами суб'єктивної оцінки)” (Навальна, 2018, с. 26).

Так, як і в художньому стилі, у розмовному домінувальною є демаскулінна тенденція. Якщо аналізувати словотворчий потенціал демаскулінних утворень, то серед низки суфіксів найпродуктивнішими є: *-к-* (*а*), *-иц-*(*я*), *-ин-*(*я*). Український правопис у редакції 2019 року пропонує ще й рідковживаний *-ес-*(*а*) (Український, 2019, с. 39 – 40). Згідно з дослідженням Світлани Семенюк, “Формування словотвірної підсистеми назв самиць у новій українській мові”, у якій автор аналізує потенціал суфіксів *-иц'-*, *-их-*, *-к-*, *-ин-* (*лисиця*, *вовчиця*, *слониха*, *зайчиха*, *голубка*, *лебідка*, *гадина*), зазначені суфікси продукують сему 'жіноча стать', 'самка' (Семенюк, 2012, с. 90 – 91). На наше переконання, не варто в усіх комунікативних стилях акцентувати на семантиці статі, адже коли йдеться про номінування особи за її діяльністю, професією, званнями тощо стать не має бути визначальним маркером особистості.

Неофемінітиви в публіцистичному стилі

Найвідчутніший вплив на формування персонального мовленнєвого дискурсу зокрема й розмовно-побутового загалом сьогодні справляє публіцистичний стиль мовлення (“мова преси” – Михайло Жовтобрюх, “стиль мови масово-політичної інформації” – Іван Білодід, “газетно-публіцистичний стиль” – Тетяна Коць, “мова мас-медіа” – Любов Мацько, “підстиль мови засобів масової інформації” – Олександр Стишов).

Науковці спостерігають прагнення змінити засади літературної норми, знівелювати традиційну викристалізованість української мови на всіх її рівнях, витіснити усталені закони, які зреалізовано в попередні століття в мові художньої літератури, певними медійними впровадженнями. Мирослава Баган констатує “намагання представників українських засобів масової комунікації надати всім фемінітивам загальнозживаного характеру попри відому стилістичну норму обмежити їх використання лише неофіційною сферою” (Баган, 2020, с. 156).

Дослідники наголошують на тенденції «орозмовлення» публіцистичного стилю (Олександр Стишов, Марина Навальна, Олександр Тараненко, Сергій Чемеркін). “Перебуваючи під тиском розмовної мови, публіцистика в Інтернеті набула ознак розмовності. Сучасні електронні видання послуговуються лексико-стилістичними одиницями з виразною стилістичною маркованістю розмовного стилю” (Чемеркін, 2007, с. 37).

Засилля неофемінітивів, яке формується в публіцистичному дискурсі ХХІ сторіччя, розпросторюється на інші функційні стилі, оскільки мовлення засобів масової комунікації відіграє в сьогоденні найбільший вплив на свідомість людини, її світогляд, мислення, мововживання й мовотворення, формує її мовленнєву звичку, мовний смак.

Мова засобів масової комунікації, які конкурують між собою, зазнає експресивізації на всіх мовних рівнях. Продуктивним джерелом поповнення яскравих, нових виражально-зображувальних одиниць стають, передовсім, розмовні словотвірні форманти (Стишов, 2003, с. 123). Неофемінітиви для медійників – це вияв “хорошого тону”, культурности, прогресу тощо. Тому практично від кожного номена, який називає особу й має граматичні показники чоловічого роду, журналіст у своєму професійному мовленні зобов’язаний утворити й ужити фемінітивний відповідник, наприклад: *Велосипедом та пішки по 16 кілометрів до своїх підопічних добирається Наталія Адаменко. Вона одна **соцпрацівниця*** [уживання фемінітива звучує семантику речення, обмежує його значеннєве функціонування –

Т. Х.] *на три прикордонні села* (suspilne.chernihiv/videos/304484535867701); *“Традиційно ми вже кілька років збираємось в авдиторії [...]”*, – **завідувачка** [спотворено назву посади – Т. Х.] *кафедри української мови та літератури НУЧК ім. Т. Г. Шевченка, кандидат філологічних наук, доцент Тетяна Хомич* (<https://www.facebook.com/cheline.com.ua/videos/650775940475624>); *Тож у переддень весни наша розповідь про ніжинку Оксану Грек – художницю, дизайнера* [фемінізація непослідовна – Т. Х.] *та маму двох доньок* (<https://cheline.com.ua/people/lyudi-pro-shhaslivu-hudozhnitsyu-oksanu-grek-rozmovu-z-vsesvitom-ta-kartini-liki-164419>).

Марина Навальна стверджує, що “до розмовної лексики належать назви осіб жіночої статі із суфіксами *-к-(а)*, *-их-(а)*, напр.: **квітникарка, дизайнерка, головиха** та ін.” (Навальна, 2018, с. 26). Хоч у публічному дискурсі не варто зловживати такими й подібними лексемами, однак мережевий простір демонструє розлогий словотворчий потенціал фемінітивної лексики: “Інтернет-комунікація – важливе джерело виникнення неологізмів, а мова в Інтернеті, виразником якої є розмовний стиль, – це своєрідний полігон для випробування нових словоформ” (Чемєркін, 2007, с. 42).

Неофемінітиви в офіційно-діловому та науковому стилях

Станіслав Гайда стверджує, що норма літературної мови характеризується кодифікованістю, стильовою стратифікацією, строгістю, категоричністю, стабільністю, обов’язковістю для всіх носіїв мови (Гайда, 1979, с. 364). Потужне фемінізування, яке через рекомендації різних міністерств активізується й у наукових та офіційно-ділових дискурсах, порушує норму літературної мови. Так, наприклад, підручники для школярів отримують рекомендації МОН України тільки тоді, коли вони пройдуть кілька експертиз, серед яких вагому роль відіграє гендерна. Це призводить до низки порушень різнорівневих мовних норм,

наприклад, речення *Любі школярі й школярки*, у цій темі ми ознайомимося з творчістю багатьох українських **письменників і письменниць**, зануримося у світ **персонажів і персонажок, героїв і героїнь** демонструє порушення граматичної (іменники у формі множини, які номінують обидві статі, утворюємо від іменника у формі чоловічого роду), лексичної (називання обидвох статей призводить до тавтології), стилістичної (у навчальному дискурсі, як різновиді наукового, акцент на статі безвідносно до конкретної особи є абсолютно некоректним) норм.

Марія Брус, яка ґрунтовно дослідила в діяхронійному та синхронійному аспектах генезу, еволюцію, функціонування фемінітивів в українській мові від найдавніших періодів і до сьогодення, переконливо доводить, що фемінітивне слововживання властиве українській мові здавна, проте визнає, що відмаскулінні загальні назви жінок є варіантними щодо найменувань чоловіків, що обмежує та стримує функціонування таких одиниць “(особливо в галузях наукового й офіційно-ділового життя)” (Брус, 2019, с. 258).

Для наукового й офіційно-ділового стилів властиві логічність, точність, чісткість, стислість, однозначність понять, нейтральність лексики та інші риси, які внеможливлують наявність експресивності, емотивної оцінності, конотативності. Коли відбувається звертання публічного мовця до аудиторії, у якій присутні представники обох статей, то він має послуговуватися граматичними й лексичними нормами української мови та використовувати форму множини, наприклад: **шановні студенти, дорогі друзі, любі школярі** тощо, а не **шановні студенти і студентки, дорогі друзі й подруги, любі школярі та школярки**. Такі контексти, окрім тавтології, порушують етикетні правила, бо на першому місці мало би стояти звертання до особи жіночої статі. Якщо в аудиторії присутня, наприклад, одна особа певної статі й кілька осіб статі іншої, тоді за правилами гендерної рівності треба формувати звертання приблизно так: **дорогі учениці й учню**. А якщо мовцеві не вдасться правильно визначити стать присутніх? “Не для всіх стилів

української мови характерне рівномірне й однотипне використання фемінітивів” [...]; у сучасній українській літературній мові художній і публіцистичний стилі є джерелами породження нових словотвірних одиниць і збагачення фемінікону, тоді як, наприклад, законодавчий, власне науковий такого не допускають (Брус, 2019, с. 266).

Лариса Кислюк акцентує на нормативно-стильових обмеженнях у літературній кодифікованій мові й констатує, що “титульні імена жінок за чинними правилами подають у формі чоловічого роду”: *доктор наук, академік, член-кореспондент, ветеран війни, діяч науки та техніки*, уживання іменників чоловічого роду в офіційно-діловому стилі закріплене мовною традицією та правилами етикету (Кислюк, 2017, с. 330 – 334). Саме тому в названих функційних стилях уживання неофемінітивів на кшталт *мовознавка, теоретикня, професореса, академічка, ветеранка* тощо можна одностайно кваліфікувати як порушення мовної норми.

Намагання прибічників фемінізації українськомовного простору “взаконити” неофемінітиви в науковому й офіційно-діловому стилях посилилося після оприлюднення сучасної редакції Українського правопису, де запропоновано чотири словотвірні суфікси (-к-, -иц'-, -ин'-, -ес-) для утворення іменників на означення осіб жіночої статі: *авторка, директорка, верстальниця, набірниця, плавчиня, майстриня, дияконеса, патронеса* (Український, 2019, с. 39 – 40). Наявність параграфа про ці суфікси в правописі є вкрай нелогічною, адже їхнє написання не створить жодних труднощів, до того ж у завдання правописового кодексу не входить регламентувати процеси словотворення та слововживання (Хомич, 2022, с. 43). Саме тому беззаперечно погоджуємось із Катериною Городенською, яка категорично заперечує, що сучасний правопис “відкрив шлюз для тотального утворення назв осіб жіночої статі від усіх іменників чоловічого роду” (за: Хомич, 2020, с.186).

У своєму монографійному дослідженні Марія Брус констатує, що найбільшою мірою неофемінітиви поширені в розмовному,

художньому публіцистичному стилях, характеризуються гібридизацією. Науковий стиль “уникає” фемінізації, проте праці, орієнтовані на “фемінітивну, гендерну, історичну та іншу спеціальну жіночу проблематику, що мають переважно багатоаспектний характер і належать до науково-публіцистичного стилю”, відображують неофемінітивну лексику [...]. Ув офіційно-діловому мовленні, на думку автора, її функціонування зведено до вузьких і строгих меж (Брус, 2019, с. 268 – 271). Наприклад, на сайті певного закладу вищої освіти оголошують про вакантну посаду науково-педагогічних працівників: **доцент, завідувач кафедри**; запис у трудовій книжці також має форму, яка відповідає класифікаторові професій, наприклад, “**прийнято на посаду викладача**”; коли людина здобуває науковий ступінь або вчене звання, вона отримує **диплом кандидата наук, доктора філософії, професора** тощо.

У процесі дослідження з’ясовано, що за неофіційного спілкування неофемінітив найчастіше не просто називає людину, а оцінно-емоційно її характеризує, акцентуючи саме на її статі, наприклад, **далекобійниця** зневажл. ‘Повія, що «працює» на трасах, де їздять далеkobійники’ (пор. **далекобійник** ‘Водій трейлера, що перевозить вантажі на великі відстані’ (Архангельська, 2019, с. 101). Анатолій Нелюба зазначає, що “зрештою, не від словотвірних явищ і процесів залежить входження одиниці до мови, її використання та набуття нею статусу загальноприйнятої” (Нелюба, 2007, с. 124). Проте моделі словотворення, безперечно, є віддзеркаленням “нової ситеми соціальних цінностей і пріоритетів українського суспільства” (Тараненко, 2015, с. 12).

Спираючись на закони стильової диференціації та граматичні норми, Іван Вихованець виокремлює низку причин, які внеможливлюють “утворення фемінативів афіксальним способом, попри всю його універсальність і поширеність”, зокрема фонетичні, морфонологічні, морфологічні, семантичні, стилістичні тощо (Граматики, 2017, 143 – 14). Мовознавець зазначає, що в “сучасній українській мові використовують близько п’ятнадцяти суфіксів фемінативності з різною продуктивністю”,

проте виокремлює значну кількість “неспіввідносних іменників чоловічого роду, зокрема: а) найменувань осіб за професією; б) атрибутивних (емоційно-забарвлених) назв; в) номінацій осіб за громадською діяльністю, посадою; г) міфологічних назв” (Грамати́ка, 2017, 143 – 144). Наводимо приклад із комунікативного простору: *Пані Олена народилася та живе в Чернігові [...] та отримала спеціальність **вчителя історії та народознавства*** (<https://cheline.com.ua/people/fotosprava-i-svit-knizhok-zahoplennya-chernigivki-oleni-kunnovoyi-390598>).

Іван Вихованець наголошує, що “цілком позбавлені дублетності словотвірні ряди найменувань за філософськими, ідеологічними та політичними ознаками” (Грамати́ка, 2017, 142). Проте публіцистичний дискурс заповнюють неофемінітиви на кшталт: ***опозиціонерка, прем’єрка, перемовниця, революціонерка, лідерка, провідниця, очільниця, бандерівка, хуцпівстка, опонентка, неонацистка, корупціонерка*** та подібні.

Незважаючи на чіткі й обґрунтовані лінгвістичні аргументи щодо стильових обмежень послуговування неофемінітивними лексемами, інформативний простір усе ж продовжує свою агресивно-наступальну кампанію на українську мовну норму. У Мережі постійно й жваво тривають різноманітні обговорення, опитування щодо прийнятності / неприйнятності фемінітивних новотворень. Наводимо деякі запитання з анкети, яку прикріплено до кількох найвідвідуваніших споживачами джерел Інтернету:

В офіційно-діловому та науковому стилях української мови сучасні граматики та підручники рекомендують уживати спільні форми чоловічого роду на позначення і чоловіків, і жінок (*професор Задорожна, прибула міністр закордонних справ, пані директор* та под.). Проте в мовній практиці останнім часом спостерігається тенденція творення й активізації співвідносних назв жіночого роду (*біологиня, фотографка, професореса* тощо). Чи вважаєте Ви, що в українській мові жінки повинні завжди мати окреме найменування за посадою, родом діяльності, соціальним статусом?

У сучасних публіцистичному, художньому та розмовному стилях мовлення нерідко трапляються фемінні інновації, не зафіксовані словниками (*бізнесменка, членкиня, політикеса, піарниця, літературознавиця, критикеса, прес-секретарка* тощо). Чим саме, на Вашу думку, обумовлена їхня поява та активізація? (<http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>).

Юрій Шерех писав, що “з погляду суто наукового не можна говорити, що в мові що-небудь є правильне або неправильне, – бо все, що є в мові, має причини своєї появи, отже, по-своєму обґрунтоване. Але практичні потреби порозуміння, спілкування й закріплення національної єдності владно вимагають, щоб норми були і щоб у мові засуджувалося все те, що цим нормам не відповідає” (Шерех, 1951, с. 9 – 10).

Висновки

1. Фемінітиви, як мовна категорія, уластиві українській мові здавна. У сучасному мовленнєвому дискурсі неофемінітиви тенденційно утворюються внаслідок демаскулінізації за допомогою низки суфіксів від іменникової основи чоловічого роду. Найпродуктивнішими словотворчими формантами, які до семантичної структури лексеми на означення людини додають сему ‘особа жіночої статі’, є *-к-, -иц’-, -ин’-, -ес-*.

2. Найбільший кількісний вияв фемінітивні новотвори мають у медійному просторі, де вони набули значного розповсюдження у XXI столітті. Оскільки масмедійні засоби здатні потужно впливати на мовну свідомість людини, суспільство сприймає неофемінітивну лексику як “нову” норму, унаслідок чого моцні новотвори, які підкреслюють саме жіночу стать особи, поширюються на інші функційні стилі, зокрема на розмовний, офіційно-діловий і навіть науковий (у його усній, а подеколи й писемній формах).

3. Словотвірна система української мови є потужною й здатна необмежено утворювати довершені фонетичні оболонки без порушень фonomорфологічних норм. Проте наявність

у лексемі, яка називає особу за її діяльністю, професією, певним званням тощо афікса, що нарощує сему 'жіноча стать', призводить до гендерної нерівності й порушення мовних норм в аспекті граматики, лексики, стилістики.

4. У мовленнєвих контекстах неофемінітиви часто марковані експресивним забарвленням, належать до узуального сегмента, що вможливорює їх використання в художньому й розмовному стилях. Публічний мовець має уникати неофемінітивних утворень у науковій, офіційній, діловій, громадській комунікації.

Бібліографія

Архангельська, А. (2019). *Femina cognita. Українська жінка у слові й словнику*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бурого [Arkhanhelska, A (2019). *Femina cognita. Ukrainian woman in word and dictionary*. Kyiv: Publishing House Dmitry Buraho].

Баган, М. (2020). *Історичний портрет фемінітивної підсистеми української мови*. Рецензія на: Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування. Івано-Франківськ, 2019. *Українська мова*, 1, с. 153–157 [Bahán, M. (2020). *Historical Portrait of the Femenitive Subsystem of Ukrainian Language*. Review on: Brus, M. (2020) *Feminitives in the Ukrainian language: genesis, evolution, functioning*, Ivano-Frankivsk, 2019. *Ukrainska mova*, 1, p. 153–157].

Брус, М. П. (2019). *Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування: монографія*. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» [Brus, M. P. (2019). *Feminitives in the Ukrainian language: genesis, evolution, functioning: monograph*. Ivano-Frankivsk: DVNZ «Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasyliya Stefanyka»].

Вайброу, І. (2018). *Малій Вовчик – отаман зграї*; пер. з англ. Віктора Морозова. Львів: Видавництво Старого Лева [Whybrow, I. (2018). *Little Wolf, Pack Leader*; translation from English by Viktor Morozov. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva].

ГраMATика сучасної української літературної мови. Морфологія (2017). І.Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова. Київ: Видавничий дім Дмитра Бурого [Grammar of modern Ukrainian literary language. Morphology (2017). I.R. Vykhovanets, K.H. Horodenska, A.P. Zahnitko, S.O. Sokolova. Kyiv: Publishing House Dmitry Buraho].

- Дереш, Л. (2007). *Архе: Монолог, який усе ще триває : [роман]*. Харків: Фоліо [Deresh, L. (2007). *Arche: A monologue that is still going on*. Kharkiv: Folio].
- Єрмоленко, С. Я. (2007). В. М. Русанівський, О. О. Русанівський, М. П. Зяблюк та ін. (редкол.). *Стиль. Українська мова : Енциклопедія*. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, с. 675 – 676 [Yermolenko, S. Y. (2007). V.M. Rusanivskiy, O.O. Rusanivskiy, M.P. Ziabliuk and others (ed. board). *Style. Ukrainian language : Encyclopedia*. Kyiv: Vydavnytstvo «Ukr. encyclopedia» im. M.P. Bazhana, p. 675 – 676].
- Забужко, О. (2009). *Музей покинутих секретів : [роман]*. Київ: Факт [Zabuzhko, O. (2009). *Museum of abandoned secrets*. Kyiv: Fact].
- Іздрик (2009). *Take*. Харків: Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля” [Izdryk. (2009). *Take*. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub “Klub Simeinoho Dozvillia”].
- Кислюк, Л. П. (2017). *Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку*: Монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго [Kysliuk, L.P. (2017). *Modern Ukrainian word-formation nomination: resources and development trends*: Monograph. Kyiv: Publishing House Dmitry Buraho].
- Людкевич, М. (2005). *Шайди-байди: вірші для дітей*. Донецьк: Сталкер [Liudkevych, M. (2005). *Shaidy-Baidy: poems for children*. Donetsk: Stalker].
- Малиарчук, Т. (2007). *Батарея Муравйова*. Харків: Фоліо [Maliarchuk, T. (2005). *Battery of Muravyov*. Kharkiv: Folio].
- Мамчич, О. (2016). *Тиранозавр Оленка*. Київ: Фонтан казок [Mamchych, O. (2016). *Tyrannosaurus Olenka*. Kyiv: Fontan kazok].
- Мартинов, В. (2004). *Блискунчик-Геймер*. Харків: «Ранок» [Martynov, V. (2004). *Blyskunchik Gamer*. Kharkiv: «Ranok»].
- Матюша, П. (2022). *Вієчка: казки*. Гайсин: «ТУТ» [Matiusha, P. (2022). *Viietchka: tales*. Haisyn: «TUT»].
- Навальна, М. І. (2018). *Лексика української газетної періодики початку ХХІ ст.: джерела поповнення та стилістичне використання: монографія*. Переяслав-Хмельницький: «Видавництво К С В» [Navalna, M. I. (2018). *Vocabulary of Ukrainian newspaper periodicals of the beginning of the 21st century: sources of replenishment and stylistic use: monograph*. Pereiaslav-Khmelnytskyi: «Vydavnytstvo K S V»].
- Нелюба, А. (2007). *Явища економії в словотвірній номінації української мови*. Харків: «Сучасний друк». [Neliuba A. (2007). *Phenomena of economy in the word-forming nomination of the Ukrainian language*. Kharkiv: Suchasnyi druk].
- Покальчук, Ю. (2005). *Паморочливий запах джунглів*. Харків: Фоліо [Pokalchuk Y. (2005). *Giddy smell jungle*. Kharkiv: Folio].
- Семенюк, С. (2012). Формування словотвірної підсистеми назв самиць у новій українській мові. *Українська мова*, 1, с. 81 – 94 [Semeniuk, S. (2012). Formation of the word-forming subsystem of female names in the new Ukrainian language. *Ukrainska mova*, 1, p. 81 – 94].
- Стишов, О. А. (2003). *Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації)*. Київ: Вид. центр КНЛУ [Styshov,

О. А. (2003). Ukrainian vocabulary of the end of the 20th century (based on the language of mass media). Kyiv: Publishing center of KNLU].

Тараненко, О. О. (2015). *Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець XX – початок XXI ст.): монографія*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго [Taranenko, O. O. (2015). *Updated models in the word-formation system of the Ukrainian language (end of the 20th – beginning of the 21st century): monograph*. Kyiv: Publishing House Dmitry Buraho].

Український правопис (2019). Київ: Науково-виробниче підприємство «Видавництво “Наукова думка” НАН України [Ukrainian orthography (2019). Kyiv: Naukovo-vyrobnyche pidpryemstvo «Vydavnytstvo “Naukova dumka” NAN Ukrainy»].

Хаткіна, Н. (2004). *Домовочок-шкідничок*. Харків: «Ранок». 2004 [Khatkina, N. (2004). *Hobgoblin pest*. Kharkiv: «Ranok»].

Хомич, Т. (2022). Неофемінативи в сучасному українськомовному дискурсі в контексті мовної норми. *Педагогічні обрії*, 2, с. 41 – 45 [Khomych, T. (2022). Neofeminatives in modern Ukrainian discourse in the context of the language norm. *Pedagogical obrii*, 2, p. 41 – 45].

Хомич, Т. Л. (2023). Індивідуально-авторське словотворення в українському художньому прозовому дискурсі початку XXI сторіччя. *Українська мова*, 4, с. 70 – 82 [Khomych, T. L. (2023). Individual and authorial word formation in the Ukrainian artistic prose discourse of the beginning of the 21st century. *Ukrainska mova*, 4, p. 70 – 82].

Чемеркін, С. Г. (2007). Трансформації розмовного стилю в інтернет-комунікації. *Мовознавство*, 4 – 5, с. 36 – 43. [Chemerkina, S. H. (2007). Transformations of conversational style in Internet communication. *Movoznavstvo*, 4 – 5, p. 36 – 43].

Шерех, Ю. (1951). *Нарис сучасної української літературної мови*. Мюнхен: Молоде життя [Sherekh, Y. (1951). *Essay on the modern Ukrainian literary language*. Munich: Molode zhyttia].

Gaida, S. (1979). Teoretyczne problemy kultury języka. *Poradnik językowy*, 8, s. 359 – 368.

Khomych, T. (2021). Feminine aspekts in Ukrainian language and speech. *XI. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht»*. Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2020. (s. 188 – 194). Herausgegeben von Olena Novikova und Ulrich Schweier. Verlag readbox unipress Open Access LMU, München.